

tisesti läpi ja koonnut aineistosta kaikki puhujan tulevaan toimintaan viittaavat ilmaukset. Hän piirtää lukijalle monisyisen kuvan näissä ilmauksissa käytetyistä kielellisistä keinoista. Tutkimus avaa uusia näkökulmia murteiden kielioppiin vuorovaikutuksen näkökulmasta.

MARJA-LIISA HELASVUO
etunimi.sukunimi@utu.fi

Kirjoittaja on suomen kielen professori Turun yliopistossa. Hän toimi Miia Karttusen vastaväittäjänä.

Lähteet

- IKOLA, OSMO 1949: *Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä suomalaisessa Raamatussa verrattuna vanhempaan ja nykyiseen kieleen I. Johdanto. Indikatiivin ja futuuristen liittomuotojen temporaalinen käyttö*. Turun yliopiston julkaisuja B: XXXII. Turku: Turun yliopisto.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOK, MARIA 2016: *Varjon kieliopillistuminen. Itse-sanan paradigman rakenne ja merkityksenkehitys itäisessä itämerensuomessa*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 83. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- PRIIKI, KATRI 2017: *Hän, se, tää ja toi? Vuorovaikutussosiolingvistinen tutkimus henkilöviittauksista Kaakkois-Satakunnan nykypuhekielessä*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C: 432. Scripta Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- UUSITUPA, MILLA 2017: *Rajakarjalaismurteiden avoimet persoonaviittaukset*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 117. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- VÄÄNÄNEN, MILJA 2016: *Subjektin ilmaiseminen yksikön ensimmäisessä persoonassa. Tutkimus suomen vanhoista murteista*. Turun yliopiston julkaisuja C: 430. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- WIIK, KALEVI 1976: Suomen tempusten etä- ja pintarakenteista. – *Virittäjä* 80 s. 135–162.

Ensimmäinen kielitieteellinen väitöskirja Kalle Päätalon tuotannosta

Sari Keskimaa: *Kalle Päätalon Iijoki-sarja kielielämäkertana*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 165. Oulu: Oulun yliopisto 2018. Johdanto 101 s., artikkelit 121 s. ISBN 978-952-62-2053-6.

Kaunokirjallisuuden kieli on kiinnostanut suomen kielen tutkijoita jo aivan fennistiikan alusta lähtien. Ensimmäi-

set alan tutkijat olivat monitoimimiehiä, joilla oli useita eri rooleja. Varsinaisen tutkimustyön ohella he esimerkiksi kirjoittivat kirja-arvioita, joissa ruodittiin niin suomeksi kirjoitettua kuin käännettyäkin kaunokirjallisuutta. Aikansa nationalistisessa ilmapirissä huomio kohdistui kielen oikeellisuuteen ja mahdollisiin vierasperäisiin vaikutteisiin. Tiettyä

normatiivisuutta voi nähdä myös myöhemmin virinnessä varsinaisessa kaunokirjallisuuden kielen tutkimuksessa. Siinä nimittäin yhtenä keskeisenä tarkastelun kohteena on ollut se, miten tarkasti kirjailija on onnistunut jäljittelemään murteita ja muita kielimuotoja henkilöhahmojensa replikoinnissa. Useimmat varhaisetkin tutkijat ovat kuitenkin oivaltaneet, että kaunokirjallisuuden kieli ei voi vastata täysin autenttista murretta vaan murretta käytetään tyylitellen. (Ks. esim. Saarimaa 1925; Penttilä 1945; Räisänen 1965; kootusti ks. Tiittula & Nuolijärvi 2013: 78–87.)

1900-luvun lopulla tutkimukseen on tullut mukaan myös sosiolingvistinen ulottuvuus, kun murteessa ilmenevää variaatiota on tarkasteltu suhteessa sekä kirjailijoiden että henkilöhahmojen taustamuuttujiin (esim. Palander 1987; Mantila 1993). Viime vuosikymmeninä kirjallisuuden kieltä koskeva fennistinen tutkimus on toki sisältänyt murrevariaation lisäksi muitakin näkökulmia ja puheenomaisuutta on käsitelty eri kielen tasoilla (esim. Hakulinen 1988; Kalliokoski 1998; Koivisto & Nykänen toim. 2013; Tiittula & Nuolijärvi 2013; Niinimäki 2015).

Sari Keskimaa tarkastelee väitöskirjassaan Kalle Päätalon massiivista Iijoki-sarjaa lähestyen sitä useasta erilaisesta tulokulmasta, mutta koko tutkimusta yhdistää sosiolingvistinen viitekehys. Tutkimuskysymyksiksi hän asettaa yhtäältä romaaneissa ilmenevän kielellisen variaation sekä kieleen liittyvien asenteiden, asemoitumisten ja ideologioiden kartoittamisen, toisaalta sen selvittämisen, mikä funktio näillä ilmiöillä on teossarjan tematiikassa ja kokonaisrakenteessa (s. 32). Aiheen valinta, päähenkilön kielellisen elämäkerran tarkastelu, on osuva ja kiinnostava, sillä teossarjasta hahmottuu selvä elämäkerrallinen kaari, ja näin eri näkökulmat saadaan koottua yhteen. Kielielämäkerta tarkoittaa Keskimaan tutkimuksessa tarinan temaat-

tista tasoa, ”joka pilkahtelee esiin tekstissä tapahtumien edetessä” (s. 47). Yleisemmin kielielämäkerran voi määritellä sellaiseksi elämäkerraksi, jossa yksilö tarkastelee elämäntapahtumiaan kieleen liittyvien kokemusten, muistojen ja käsitysten sekä oma kielirepertoaarinsa kautta (esim. Pavlenko 2007; Karjalainen 2012: 90). Lisäksi on todettava, että Päätalon tuotannon analysointi jo sinänsä on tärkeää – onhan kyseessä yksi suomalaisyleisön suosikkikirjailijoista, jonka teoksia on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän (ks. kuitenkin Ylönen 2013). Keskimaan tutkimus on ensimmäinen Päätalon teosten kieleen keskittyvä väitöskirja.

Aineisto

Keskimaan tutkimusaineistona on Päätalon 26-osainen Iijoki-sarja, joka kattaa noin 17 000 sivua. Työn ehdoton vahvuus on aineiston syvälinen tuntemus. Sen ansiosta Keskimaa on onnistunut nostamaan teossarjasta esiin merkityksellisiä sosiolingvistisiä havaintoja ja rakentamaan niistä mielekkäitä tapaus-tutkimuksia. Nämä artikkelimuodossa julkaistut osatutkimukset valottavat onnistuneesti kokonaisuutta ja rakentavat pala palalta päähenkilö Kallen kielielämäkertaa. Ne syväluotaavat teossarjan eri osiin niin, että lähes kaikki teokset ovat jossain artikkelissa suurennuslasin alla. Ainoastaan Iijoki-sarjan ensimmäisiä osia ei ole mainittu minkään osatutkimuksen ydinaineistona, vaikka ne ovatkin varsin keskeisessä osassa kolmannessa artikkelissa (Keskimaa 2015).

Työn aineiston riittävydestä ei ole tarpeen keskustella. Ennemminkin huomio kiinnittyy siihen, kuinka taitavasti tekijä on pystynyt käsittelemään näin laajaa teossarjaa kokonaisuutena. Kun kyseessä on ensimmäinen Päätalon tuotantoa koskeva kielitieteellinen väitöskirjatyö, tällainen läpileikkausmainen lähestymistapa on hyvin perusteltu.

Päätalon Iijoki-sarjaa on usein pidetty omaelämäkertana. Keskimaa (s. 24–25) on kuitenkin päätyntä käsittelemään sitä romaanisarjana – siis fiktiona, mikä onkin hyvä ratkaisu. Aivan täysin tämä periaate ei kuitenkaan päde, vaan joissakin kohdin väitöskirjaa päähenkilö Kalle ja kirjailija Kalle Päätalo sekoittuvat (esim. s. 21; Keskimaa 2015: 166–167; 2018: 8).

Työn rakenne ja osatutkimukset

Keskimaan väitöskirja muodostuu neljästä artikkelista ja yhteenvedosta. Artikkeleista kolme on julkaistu referoiduissa, Jufo 1 tai 2 -luokituksen saaneissa suomenkielissä julkaisuissa; neljäs artikkeli on käsi-kirjoitus.

Ensimmäinen artikkeli (Keskimaa 2013) käsittelee päähenkilö Kallen ja hänen ensimmäisen vaimonsa Lainan parisuhdetta. Aineistona on 13 romaania. Keskimaa näyttää, miten erilaiset murteen käyttötavat ensin voittopuolisesti rakentavat parisuhdetta, myöhemmin rikkovat sitä. Murteen tehtävä on suhdetta rakentava, kun Kalle ja Laina selittävät toisille vieraiden murreilmausten merkityksiä, matkivat toistensa murretta hyväntahtoisesti ja leikittelevät kielellä. Rikkova funktio ilmenee siten, että puoliset korjaavat toistensa murretta yleiskieliseksi, matkivat sitä pahantahtoisesti tai korostavat merkityseroja. Tämä näkökulma avaa onnistuneesti teossarjan tematiikkaa ja havainnollistaa oivaltavasti murteen tehtäviä henkilösuhteiden kuvaamisen keinona.

Toisessa artikkelissa (Keskimaa 2014) tarkastelun kohteena on eri murteiden esittäminen ja niihin liittyvä metakieli sota-aikaa kuvaavissa viidessä romaanissa. Tutkittavana on yhtäältä se, millaisia murrepiirteitä ilmenee replikoinnissa, toisaalta se, miten eri murteita kommentoidaan sekä dialogissa että suorasanaudessa kerronnassa. Keskimaa näyttää, miten päähenkilön murretietoisuus laaje-

nee kattamaan lähes kaikki suomen murteet ja millaisia mielikuvia hän eri murrealueisiin liittää. Havaintoja löytyy yhdeksästä eri murteesta. Piirreanalyysi on tarkkaa ja vakuuttavaa, mutta metakielen kuvauksessa eri tasot sekoittuvat. Kansalingvistiikassa metakieli on tapana jakaa kahteen tasoon, jossa metakieli 1 viittaa kommentteihin, jotka koskevat puhtaasti itse kieltä, kun taas metakieli 2:ta edustavat kieltä ja sen käyttäjiä koskevat uskomukset ja asenteet (esim. Preston 1998; Mielikäinen & Palander 2014: 26). Keskimaa luokittelee metakieli 1:ksi murteelliset repliikit ja metakieli 2:ksi repliikeissä ja suorasanaudessa kerronnassa esiintyvät murretta koskevat kommentit. Näihin kommentteihin näyttää kuitenkin sisältyvän myös perinteisesti metakieli 1:ksi luokiteltuja kieltä koskevia luonnehdintoja, mikä hämmentää lukijaa (ks. mas. 115–116).

Kolmannessa artikkelissa (Keskimaa 2015) tarkastellaan Iijoki-sarjan kieli-ideologioita. Tästä osatutkimuksesta selviää, millaisia ristiriitoja Kalle kohtaa polullaan lapsuuden agrariiyhteisöstä menestyväksi kirjailijaksi. Aineistona on periaatteessa koko sarja, mutta tarkemman analyysin kohteeksi on nimetty neljä teosta, jotka eivät kuulu kahden ensimmäisen osatutkimuksen aineistoon. Keskimaa erottelee Kallen elämästä viisi merkittävää käännekohtaa, jotka ovat 1) kansakoulun aloittaminen, 2) Mika Waltarin *Aiotko kirjailijaksi* -oppaan hankkiminen, 3) sotavuodet, 4) avioliitto Lainan kanssa ja 5) kirjailijaksi ryhtyminen. Tässä osatutkimuksessa kirjoittaja ilmoittaa keskittyneensä vaiheisiin 2 ja 5, mutta analyysissä myös ensimmäinen käännekohta saa osakseen niin paljon huomiota, että sekin olisi kannattanut nimetä tarkastelun kohteeksi. Samalla ydinaineistoon olisi kannattanut sisällyttää Iijoki-sarjan ensimmäiset osat, joista poimittuja katkelmia analysoidaan artikkelissa (mas. 171–172, 175).

Neljännessä artikkelissa (Keskimaa 2018) analysoidaan 15 romaanin valossa sitä, miten Kalle asemoi itseään kielellisesti suhteessa kaupunkilaisuuteen, ammattiyhteisöönsä ja kirjailijuuteen. Näitä kolmea ulottuvuutta Keskimaa nimittää päähenkilön sosiaalisiksi käännekohtiksi. Hän osoittaa, miten identiteettissä tapahtuvat muutokset ilmenevät kielellisinä valintoina ja ennen muuta metakielellisinä pohdintoina. Kielellisessä analyysissä huomio kohdistuu paitsi sanastoon (esim. ammattisanasto) myös pragmaattisiin ilmiöihin, kuten tervehdymis- ja puhuttelutapoihin. Tässä artikkelissa on jonkin verran päällekkäisyyttä kolmannen artikkelin (Keskimaa 2015) kanssa, kun huomion kohteena on Kallen polku kirjailijaksi. Näkökulmat ovat kuitenkin riittävän erilaiset, ja neljäskin artikkeli täydentää kiistämättä Kallen kielielämäkerrasta syntyvää kuvaa.

Yhteenvedo taustoittaa tutkimusaineistoa, asemoi tutkimusta osaksi laajempaa tutkimuskenttää, esittelee keskeisiä teorioita ja menetelmiä sekä kokoaa pohdiskellen keskeiset tulokset ja esittelee eri osatutkimusten perusteella rakentuvan päähenkilön kielielämäkerran. Näin osatutkimuksista muodostuu koherentti kokonaisuus. Kaikkien alalukujen otsikointi ei ole aivan onnistunut, ja yhteenvedossa on jonkin verran tarpeetonta artikkelien tulosten toistamista (ks. erit. alalukuja 4.1–4.2). Tiivistämisen myötä yhteenvedossa olisi jäänyt tilaa lyhyelle katsaukselle sekä aiempaan Pääatalon tuotantoa koskevaan tutkimukseen että kirjallisuudentutkimuksen parissa tehtyyn kieleen kohdistuvaan tutkimukseen.

Teorettis-metodologinen tausta

Keskimaan teorettis-metodologisena ponnahduslautana on sosiolingvistiikka, jonka eri suuntauksista hän on poiminnut työkaluja osatutkimuksiinsa. Ensimmäisessä ja toisessa artikkelissa (Keski-

maa 2013, 2014) keskeisessä asemassa ovat variaationtutkimus ja dialektologia. Ensimmäisessä artikkelissa, jossa tutkimuskohteena ovat siis murteenkäytön funktiot parisuhteen kuvauksessa, on mukana lisäksi etnodialektologia ja toisessa, murrekäsityksiä koskevassa artikkelissa puolestaan kansanlingvistiikka. Kolmannessa ja neljännessä artikkelissa Keskimaa hyödyntää lähestymistapoja, joita on käytetty monikielisyttä käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Karjalainen 2012; Lehtonen 2015). Keskeisiä käsitteitä ovat *asemointi*, *kielielämäkerta*, *kieli-ideologia*, *repertoaari* ja *resurssi*. Tämäkin teoreettinen lähestymistapa on sinänsä toimiva, mutta pidän tarpeettomana tutkimuksen nimeämistä monikielisyuden tutkimukseksi, kun kuitenkin tarkastelun kohteena ovat suomen eri varieteetit ja niihin liittyvät asenteet.

Erilaisten tulokulmien ansiosta Iijokisarjaan avautuu monenlaisia näköaloja ja tutkimus kohdistuu paitsi yksittäisiin kielellisiin valintoihin ja niiden merkitykseen myös laajempiin ideologisiin kysymyksiin, jotka osaltaan selittävät kielellisiä valintoja ja teossarjan teemaa. Teoreettiset ja metodologiset valinnat ovat sinänsä perusteltuja ja onnistuneita suhteessa tutkimuskysymyksiin, mutta monialaisuus myös kostautuu: kun lähes jokaisessa osatutkimuksessa on pyritty ottamaan haltuun uusi lähestymistapa, tutkimuskentän hallinta jää väkisin ohuemmaksi ja pinnallisemmaksi kuin jos työkalut olisivat löytyneet yhdestä viitekehystä. Tämä taustan monihaaraisuus todennäköisesti selittää sitä, että Keskimaa on toisinaan liiaksi nojautunut aiempien tutkimusten malleihin ja seurannut niiden lähestymistapoja turhan suoraan. Tämä koskee esimerkiksi Anu Karjalaisen (2012) väitöskirjaa. Myös joidenkin keskeisten käsitteiden (esim. *affekti*, *metakieli* ja sen eri tasot, *variantti*) määrittelyssä ja käytössä on epäselvyyttä.

Joiltakin osin Keskimaa on joutunut tarkistamaan artikkeleissa esittämiään näkemyksiä yhteenvedossa (esim. suhtautuminen etnografiaan s. 49 ja keskustelunanalyysiin s. 86–87). Tätä en pidä varsinaisesti ongelmana, sillä tutkimusprosessin aikana näkemykset muuttuvat ja kypsyvät, mutta joissain tapauksissa nämä suunnanmuutokset olisi kannattanut osoittaa selvemmin. Osittain moniaalle haaroavaan teoreettis-metodiseen taustaan saattaa liittyä sekin, ettei lähteiden käyttö ole aina kovin omaäänistä, vaan varsinkin yhteenveto-osassa viittaukset lähentelevät paikoin suoria sitaatteja, vaikka niitä ei ole sellaisiksi merkitty. Tätä pidän moitittavana. Erityisesti tämä koskee keskeisten kirjallisuudentutkimuksen käsitteiden määrittelyä (s. 50–55), jossa Keskimaa on liiaksi kiinni alan yleisteoksissa (esim. Alanko-Kahiluoto & Käkelä-Puumala toim. 2008 [2001]). Lisäksi olisi ollut toivottavaa, että fennistiikan ulkopuolella tehty tutkimus olisi ollut esillä enemmän.

Lopuksi

Sari Keskimaan tutkimuksen parasta antia ovat tarkkanäköiset analyysit. Ne tarjoavat niin Päätalon uskollisille lukijoille kuin kirjasarjaa entuudestaan tuntemattomille oivalluksen hetkiä. Keskimaa osoittaa vakuuttavasti, millaisia tehtäviä eri murteilla ja niihin liittyvillä asenteilla on teossarjan kokonaistulkinnan kannalta. Hän onnistuu nostamaan esiin jättiaineistoistaan päähenkilö Kallen kielielämäkerran, josta murrevariaation ja metakielellisten kommenttien kautta hahmottuu kuva siitä, mitä variaatiolla tehdään ja millaiset kielideologiat ja kielelliset käännekohdat ovat merkityksellisiä matkalla koillismaalaisen metsätyöläisen pojasta menestyväksi kirjailijaksi. Keskimaan tutkimus tarjoaa uudenlaisen näkökulman Päätalon tuotantoon ja näyttää, miten merkittävässä roolissa kieli kaikkineen sen tulkinnassa on.

Väitöskirja muodostaa toimivan kokonaisuuden. Eri osatutkimukset kytkeytyvät toisiinsa, ja yhteenvedossa on vielä osoitettu niiden keskinäisiä suhteita juuri kielielämäkerran kautta. Kaikissa osatutkimuksissa on selvästi oma näkökulmansa, vaikkakin kolmannessa ja neljännessä artikkelissa on tiettyä päällekkäisyyttä, kuten edellä totesin. Tutkimuskysymykset ovat selkeät, ja niihin vastataan sekä osatutkimuksissa että yhteenvedossa. Tuloksia olisi voinut kuitenkin suhteuttaa vielä monipuolisemmin aiempaan tutkimukseen.

Keskimaan väitöskirja asettuu luontevasti osaksi fennistististä kaunokirjallisuuden tutkimusta. Aiemmassa tutkimuksessa yksi keskeisistä tutkimuskohdeista on ollut dialogien puheenomaisuuden tarkastelu – alkuun erityisesti murteen autenttisuuden kannalta, myöhemmin laajemmasta näkökulmasta. Keskimaakin kiinnittää huomiota dialogien murrepiirteisiin, mutta tarkastelu ei jää tähän, vaan tutkimus laajenee moneen suuntaan hänen testatessaan uudenlaisia lähestymistapoja. Vaikka yksittäisten lähestymistapojen soveltamisessa voi-kin nähdä kehitettävää, eri näkökulmien yhdistäminen sinänsä on oivaltavaa ja innovatiivista. Keskimaan väitöskirja tuo olennaisen lisän myös Päätaloa ja hänen tuotantonsa koskevaan, toistaiseksi vähälukaiseen tutkimukseen.

HANNA LAPPALAINEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on suomen kielen yliopistonlehtori
Helsingin yliopistossa.
Hän toimi Keskimaan vastaväittäjänä.

Lähteet

ALANKO-KAHILUOTO, OUTI – KÄKELÄ-
PUUMALA, TIINA (toim.) 2008 [2001]:
Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsit-

- teitä. Tietolipas 174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKULINEN, AULI 1988: Miten nainen liikkuu Veijo Meren romaaneissa. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä* s. 56–70. Helsinki: Yliopistopaino.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1998: Hj. Nortamon murrekertomukset ja puhutun illuusio. – Lea Laitinen & Lea Rojola (toim.), *Sanan voima* s. 184–215. Tietolipas 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARJALAINEN, ANU 2012: *Liikkuva ja muuttuva suomi. Diskursiivis-etnografinen tutkimus amerikansuomalaisten kieli-elämäkerroista*. Jyväskylä Studies in Humanities 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- KESKIMAA, SARI 2013: Murteen käytön funktiot parisuhteen kuvauksessa Kalle Päätalon Iijoki-sarjassa. – *Virittäjä* 117 s. 494–532.
- 2014: Kalle Päätalon Iijoki-sarjan murrekäsitykset ja niiden affektifunktio. – *Sananjalka* 56 s. 108–138.
- 2015: Kieli-ideologiat Kalle Päätalon Iijoki-sarjassa. – *Puhe ja kieli* 35 s. 163–185.
- 2018: Päähenkilön kielellinen asemoituminen Kalle Päätalon Iijoki-sarjassa. Käsikirjoitus.
- KOIVISTO, AINO – NYKÄNEN, ELISE (toim.) 2013: *Dialogi kaunokirjallisuudessa*. Tietolipas 242. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTONEN, HEINI 2015: Tyylytellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7>.
- MANTILA, HARRI 1993: Miten äänne muutoksen eteneminen näkyy kaunokirjallisuuden kielessä? Bengt Pohjanen, Oiva Arvola ja Rosa Liksom Tornion murteen oppaina – *Virittäjä* 97 s. 564–577.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Suomi 203. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIINIMÄKI, ANNELI 2015: *Moniääninen Moreeni. Referointi ja moniäänisyys Lauri Viidan Moreenissa*. Acta Universitatis Tamperensis 2041. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9766-7>.
- PALANDER, MARJATTA 1987: *Suomen itämurteiden erikoisgeminaatio*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 455. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAVLENKO, ANITA 2007: Autobiographic narratives as data in applied linguistics. – *Applied Linguistics* 28 s. 163–188. <https://doi.org/10.1093/applin/amm008>.
- PENTTILÄ, AARNI 1945: Paikallismurteet ja kirjailijat. – *Virittäjä* 49 s. 336–346.
- PRESTON, DENNIS R. 1998: Folk meta-language. – Adam Jaworski, Nikolas Coupland & Darius Galasinski (toim.), *Metalanguage. Social and ideological perspectives* s. 75–10. Cardiff Roundtable in Sociolinguistics 3. Language, Power and Social Process 11. Berlin: Mouton de Gruyter.
- RÄISÄNEN, ALPO 1965: Kainuun murteen piirteitä Ilmari Kiannon ”Ryysyrannan Joosepissa”. – *Virittäjä* 69 s. 30–47.
- SAARIMAA, E. A. 1925: *Kielen ja tyylin alalta*. Helsinki: WSOY.
- TIITTULA, LIISA – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2013: *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1401. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- YLÖNEN, RITVA 2013: *Tervaksinen toteemi. Kalle Päätalon Iijoki-sarjan vastaanotto ja vaikutus*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1335. Tampere: Tampere University Press.